

σελ. 139. 1630 ἔξω Θ παραλείπει. 1634 ἐξν δ' ἀταφον ἀκλαυστον. 1635 τριπτύχους Θ· ἵδ. Dind. σελ. 139. 1637 ἐπιοῦσαν. 1638 μενεῖ Θ· ἵδ. Kl. σελ. 238. 1646 ἐτεοκλέα Θ· ὑπὲρ τὸ »κλεί φέρεται «ους». 1647 ἀφρονά τε—ἐπειθου Θ (ἀγευ τοῦ »ταδε«). 1652 εἰπερ πόλεως. 1659 δύω. 1672 γάοις Θ πρώτη γραφὴ μεταβληθεῖσα εἰς »γόους«. 1681 μάθοις. 1682 ως οὐ φονεύσεις. 1690 κάμε δεῖ. 1692 οὐ σωφρονοῦσ' ἀλλά. 1694 — 1769 Θ παραλείπει ἀπολομένων τριῶν φύλλων.

Σημ. Μὴ δυνάμενος δι' ἔλλειψιν χρόνου νὰ εἴπω τι καὶ περὶ τῶν σχολίων τοῦ καδικος ἀναβάλλομαι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον εἰς ἀλλον κατιρόν.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΣΙΦΗ ΜΥΚΗΝΑΙΑ.

'Ἐν τῷ προηγουμένῳ τόμῳ τοῦ 'Αθηναίου περιέγραψα ξιφίδιον χρυσοκόλλητον τῆς μυκηναίας συλλογῆς, σήμερον δὲ δημοσιεύων εἰκόνα αὐτοῦ (*) προσίθημι συμπληρωτικάς τινας παρατηρήσεις περὶ τοῦ εἰρημένου ξιφίδιου καὶ σύντομον περιγραφὴν ἑτέρων ἐπτὰ ξιφίδιων καὶ ξιφῶν, ἀπερ, ἀφορμὴν λαθὼν ἐκ τοῦ πρώτου εὑρήματος, ηὗτύχησα νὰ εὑρῶ ἐπίσης κεκοσμημένα διὰ χρυσοκολλήτων ή ἀπλῶς ἐκτύπων παραστάσεων καὶ ἀλλοίου κόσμου, μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν καὶ δοκιμασίαν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ συλλογῇ ξιφῶν. 'Απεικονίσθησαν δὲ ἐν τῷ προσηρτημένῳ πίνακι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α 1, 2, Β, Γ, Δ, Ε, εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθος ὀλόκληρα τὰ ὑπ' ἀριθ. 1, 2 καὶ 7 ξιφίδια καὶ μέρος τῶν

(*) 'Ἐν προσθήκῃ D σ. 385 τῆς τελευταίας ἀμερικανικῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ Μυκηνῶν συγγράμματος του ὁ κ. Δρ. Schliemann ἐδημοσίευσεν εἰκόνα τοῦ ξιφίδιου ἀνακριβῆ καὶ ἀτελῆ ἔννοιαν τοῦ πράγματος παρέγκουσαν.

ύπ' ἀριθ. 4 καὶ 5, τῶν λοιπῶν ὑπ' ἀριθ. 3, 6 καὶ 8 μὴ ὅντων ἔτι κεκαθαρμένων ἐντελῶς ἐν καιρῷ τῆς ἀπεικονίσεως εἴτε μὴ παρεχόντων πολὺ τὸ διαφέρον. Καὶ ἀνήκουσι τὰ μὲν 1, 2 καὶ 6 εἰς τὰ εὐρήματα τοῦ τετάρτου τάφου κατὰ τὴν εὔλογον κατάταξιν τοῦ κ. Σταματάκη, τὰ δὲ 3, 4, 5, 7 καὶ 8 εἰς τὰ τοῦ πέμπτου.

4. (Α 1, 2). Εἰς τὴν ἐν τόμῳ Θ'. σ. 162 διθεῖσαν περιγραφὴν προσθετέον, ὅτι τὸ ἐδαφος ἐφ' οὐ εἶναι πεποιημένα τὰ ζῷδια δὲν εἶναι συμφυὲς τῷ ξιφιδίῳ, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἐξ αὐτοτελῶν ἐλασμάτων ὄρειχαλκίνων καὶ αὐτῶν, ἀτινα ἐνήρμοσεν ὁ τεχνίτης εἰς τὸ κύριον σῶμα τοῦ ξιφιδίου κατὰ μῆκος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Τὸ πάχος τῶν ἐλασμάτων εἶναι περίπου ἡμισυ χιλιοστὸν γ. μ., τὸ δὲ μῆκος νῦν 0,216. Πρὸς δὲ παρέλειψα νὰ ἀναφέρω, ὅτι ἀρχικῶς δὲν ἐφαίνετο τὸ ὅλον τῆς παραστάσεως, διότι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐλασμάτος καὶ ἐπομένως μέρος τῆς πρώτης μορφῆς τῆς παραστάσεως ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ ὄστείνου ἢ ξυλίνου περιβλήματος τῆς λαβῆς, ὡς ἐδήλουν τὰ ἵχνη αὐτοῦ πρὸ τῆς καθάρισεως. Τοῦτο δὲ συμβούτινει καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς· τὰ ὅλιγα λείψανα δηλονότι καὶ τὰ ἵχνη τῶν νῦν ἡφανισμένων λαβῶν ἐπιπροσθίουσι τὰς παραστάσεις μέχρι τινός, τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι τὰ ἐγκεκολλημένα ζῷδια ἀπειργάζοντο οἱ τεχνίται πρότερον ἐπὶ τῶν ἐλασμάτων ἴδιᾳ, εἶτα δὲ ἐνήρμοζον αὐτὰ εἰς τὸ ξίφος εἴτε ἐντομὴν ποιοῦντες εἴτε καὶ ἐξ ἀρχῆς χύνοντες τὰ ξίφη κοιλα κατὰ τὸ μέσον τῆς πλευρᾶς, ἵνα ὑποδεχθῶσι κατόπιν κοσμητικὸν ἐλασμα. Ό τρόπος οὗτος τῆς κατασκευῆς μὴ παρατηρηθεὶς τότε προκειμένου περὶ τοῦ ξιφιδίου 1 (Α), ἐφάνη ἐν τῷ καθαρισμῷ τοῦ 2 (Β), ἐξ οὖ, ἀτε λίαν διαθερωμένου ὑπὸ τῆς κατιώσεως, ἐξέπεσεν ὀλόκληρον τὸ ζωοφόρον ἐλασμα τῆς μιᾶς πλευρᾶς καὶ τὸ ἡμισυ περίπου τῆς ἐτέρας, ἀνεύ ὅμως οὐδεμιᾶς βλάβης τοῦ ὅλου, διότι πάλιν τὰ μέρη ἀκριβῶς ἀρμόζουσιν εἰς τὴν θέσιν των, ὅντα δὲ νῦν περιατρετάς, εύκολύνουσι τὴν σπουδὴν τῆς κατασκευῆς.

2. (B). Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ: 1971 τῆς συλλογῆς κολοβόν τὴν λαβήν, μήκους 0,21 καὶ πλάτους 0,045 καὶ τὸ ἄνω μέρος. Τοῦ ζωοφόρου ἐλάσματος μήκος 0,175, πλάτος 0,025 πάχος 0,001.

Κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος παρίστανται ἔκατέρωθεν δμοίως τρεῖς λέοντες τρέχοντες δε εἰς κατόπιν τοῦ ἀλλου ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ μὲ τοὺς πόδας δρίζοντίως τεταμένους, συμμετρικῶς δὲ διατεθειμένοι καὶ κατὰ πάντα δμοιδυμορφοὶ πλὴν τοῦ ἀναστήματος. Τὸ στόμα ἔχουσιν οἱ λέοντος χαῖνον καὶ τὴν ὅψιν ἀγγίαν, εἰναι δὲ ἀτεχνότεροι τῶν ἐπὶ τοῦ 1 εἰκονιζομένων μᾶλιστα κατὰ τοὺς πόδας. Τὰ δὲ κενὰ τοῦ ἐδάφους κοσμοῦνται διὰ τριπλῶν καὶ τετραπλῶν κυματοειδῶν ταινιῶν, συνηνωμένων εἰς ἐν σχήμα πρὸς δήλωσιν ἵσως ὄρέων καὶ ἀνωμαλιῶν τῆς γῆς, ή καὶ πρὸς πληρωσιν τοῦ χώρου ἀπλῶς. Καὶ τὰ μὲν σώματα τῶν λεόντων εἶναι ἔκτυπα ἐξέχοντα τοῦ ἐδάφους ήμισυ περίπου χιλιοστὸν γ. μ. καὶ ἐπικεκαλυμμένα διὰ τεσσάρων διακεκριμένων λεπτῶν φύλλων χρυσοῦ, ἐξ ὧν ἐν μὲν ἐπικαλύπτει τὴν κεφαλὴν, ἔτερον τὸν τράχηλον, τρίτον τὸ λοιπὸν σῶμα καὶ τέταρτον τὴν σύραν, τὰ σχήματα ὅμως ἀτινα πληροῦσι τὰ κενὰ δὲν εἶναι ἔκτυπα, ἀλλ' ἐγκεκολλημένα ἐν τῷ ἐλάσματι. Ὡς δὲ ἐπὶ τοῦ ξιφίδιου 1, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ γυμνὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐλάσματος ἔχει χρῶμα μέλαν στιλπνὸν καὶ εἶναι, νομίζω, ἐπεστρωμένη δι' ὑελώματός τινος μεταλλικοῦ (email). Ἡ λαβὴν αὐτοῦ ἐξ ὄστοι ή δύλου οὖσα ποτε πεποιημένη, ἐλλείπει νῦν, ἐκ δὲ τῶν συνεχόντων αὐτὴν ἥλων σώζεται εἰς μόνον εὔμεγέθης ἐπικεκαλυμμένος ἔκατέρωθεν διὰ λεπτοῦ πετάλου χρυσοῦ. Χρυσὸν δὲ μετεχειρίσθη δ τεχνίτης οὐχὶ τὸν αὐτὸν ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος τῶν λεόντων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τοῦ 1, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν κεφαλὴν μὲν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα ἐπεκάλυψε διὰ χρυσοῦ ὡχροῦ, τὸν δὲ λαιμόν, ἐφ' οὐ δι' ἐγκεχαραγμένων γραμμῶν ἐδήλωσε τὴν χαίτην, διὰ χρυσοῦ ἐρυθροῦ, ἔτι δὲ ἐρυθρότερον μετεχειρίσθη ἐν τοῖς εἰ-

ρημένοις σχήμασιν, ἔνθα καὶ ἥλεκτρον (⁴) ἐνέβαλεν. Ἡ ποικιλία αὐτη τῶν χρωμάτων καθιστᾷ ζωηροτέραν τὴν εἰκόνα καὶ διακόπτει τὴν μονοτονίαν τῆς διαθέσεως καὶ κινήσεως τῶν ζώων.

3. Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ. 607 τῆς συλλογῆς, τεθραυσμένον εἰς δύο καὶ κολοβόν τὴν λαβήν, μήκους 0,19 καὶ πλάτους 0,05.

Καὶ τοῦτο ὡς τὰ 1 καὶ 2 φέρει τὰ ζῷα τὰ ἐγκεκολλημένα ἐπὶ αὐτοτελῶν ἔλασμάτων μήκ. 0,15, πλ. 0,03 καὶ πάχ. 0,001 περίπου, ἐνηρμοσμένων εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ξιφίδιου κατὰ μῆκος. Ἀλλ' ἐδῶ τὸ θέαμα εἶναι ποικιλώτερον, διότι καὶ τετράποδα φαντασιώδη καὶ πτηνὰ διάφορα, ἀλλα μὲν σπαραττόμενα καὶ αἱμάτσοντα, ἀλλα δὲ φεύγοντα τὸν ἀγρίον διωγμὸν τῶν τεράτων, ἵχθυς νηχόμενοι ἡσύχως εἰς τὰ ὑγρά των βασιλειῶν, πρὸς δὲ θάμνοις ἀνθοῦντες, πάντα ταῦτα ἐνεβλήθησαν εἰς τὴν εἰκόνα ὑπὸ τοῦ τεχνίτου πρὸς κόσμον τοῦ ξιφίδιου, ὅπως περίπου ἐν τοῖς ἔξι στίχοις τοῦ Ἀσκραίου ποιητοῦ λέγεται·

'Αμφὶ δέ οἱ στεφάνην χρυσέην κεφαλῆσιν ἔθηκε

.....

τῇ δ' ἐνὶ δαῖδαλα πολλὰ τετεύχατο, θαῦμα λέειθαι,
κνώδαλ', δέ' ἡπειρος πολλὰ τρίφει, ἢδε θάλασσα.

(Ἡσιοδ. Θεογον. σ. 577).

Καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τῆς κάλλιον διακτηρουμένης πλευρᾶς τετράποδον πτηνοκέφαλον, στιχτὸν δ' ἔχον σῶμα τηγρεως ή λέοντος μὲν οὐρὰν μακρὰν καὶ παχεῖαν, δρυμῷ ἐξ

(⁴) Ἡλεκτρὸν ὄνομάσαμεν ἐν τῇ περιγραφῇ ταῦτη κατὰ συνθήκην τὸ μέταλλον ἐκεῖνο, ὅπερ λευκότερον ὃν τοῦ χρυσοῦ δὲν ἔχει ὅμιλος καὶ τὸ χρῶμα τοῦ καθαροῦ ἀργύρου, ἀλλ' οὔτε τὸ τοῦ ὀρειχάλκου. Ἀργυρος βεβαίως δὲν εἶναι, δι' οὐ καὶ ἀδιάβιτες ὑπὸ τῆς κατιώσεως διεπεργίθη. Πιθανῶς εἶναι κεφαλὴ τι μετάλλων φυσικὸν ή καὶ τεχνητόν. ἄλλὰ ταῦτα μόνον ποιοτικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ δεῖξῃ, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἱκοκή μικροῦ μέρους μετάλλου, ἣν δὲν ἐπεχειρίσαμεν χάριν τῆς συντεργήσεως τῶν ἀντικειμένων.

άριστερῶν πρὸς δεξιά, τὴν κεφαλὴν στρέφον ὄπίσω καὶ διὰ τῶν προσθίων ποδῶν συλλαμβάνει πτηνὸν ίπταμενον πρὸς δεξιά, ἐνῷ διὰ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καταπτεῖ ἔτερον πτηνὸν κρᾶζον καὶ κύπτον μετ' ἀλγους ὑπὸ τοὺς τοῦ θηρίου ὅνυχας ἥδη ἐμπαγέντας εἰς τὸν λαιμὸν αὐτοῦ, ὡς δεικνύει τὸ ρέον αἷμα. Τρίτον πτηνόν, ἀλλὰ στικτὸν τοῦτο, ίπταται πρ. ἀρ. ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐλασμάτος, παρεχεῖ δὲ δεύτερον τέρας ὄμοιον τῷ προηγουμένῳ τρέχει δρομαίως πρ. δεξ. μεταστρεφόμενον ὄπίσω, καὶ πρὸ αὐτοῦ φεύγει ἐν ταχείᾳ πτήσει τέταρτον πτηνὸν στικτὸν καὶ τοῦτο. Φυτὰ δὲ τρίχες ἐσχηματισμένα κοσμηματικῶς εἰναι διατεθειμένα ἐν μὲν πρὸς τῇ λαβῇ, ἔτερον ἐν τῷ μέσῳ καὶ τρίτον πρὸς τῷ ἀκρῷ σχεδὸν τοῦ ἐλασμάτος. Οἱ κλάδοι τῶν φυτῶν εἰναι μακροὶ καὶ λεπτοί, τὰ πύλλα προσχέα καὶ ὠσειδῆ, αἱ δὲ κάλυκες τῶν ἀνθέων περίπου τριγωνικοὶ ἢ μαλλον ῥιπιδοειδεῖς μετὰ σειρᾶς στρογγύλων καὶ μικρῶν πετάλων ἀνωθεν.

Τοικύτη εἰναι ἡ ἐπιγεία σκηνῆ· δὲ ἐχθυδεις πόντος εἰκονίζεται διὰ χωρίσθε ταῖνίας μεταλλίνης, πλάτ. 0,004 μέχρι 0,008, διηκούσῃς καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ ἐλασμάτος καὶ ἐλισσομένης ἡρέμα ως ποταμός. Ἡχθοῦς δέ, ἐξ τὸν ἀριθμόν, νηγόμενοι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά, εἰναι πεποιημένοι ἐκ διακεκριμένων μικρῶν ἐλασμάτων ἡλέκτρου ἐμβεβλημένων ἐν τῇ εἰκονίζουσῃ τὴν θάλασσαν ταῖνίᾳ καὶ ἔχουσι μήκος 0,009 μέχρι 0,010. Εἰναι δὲ διατεθειμένοι εἰς ἵσην περίπου ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ ὀρῶνται ἐκ τοῦ πλαγίου, ἐκτὸς τοῦ τετάρτου ἐξ ἀριστερῶν, ὅστις ὀρώμενος ἐκ τῶν ἀνω δεικνύει καὶ τοὺς δύο ὄρθια λμοὺς καὶ φαίνεται ἀνήκων εἰς ἔτερον εἶδος ἱχθύων, διότι ἡ μὲν οὔρα του ἀπολήγει εἰς ὅξυ, πτερύγια δὲ ἔχει μόνον δύο, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἔχουσι τέσσαρα. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἀλλοι μικρότεροι ἱχθοὶ φαίνεται, ὅτι ἡσχν εἰκονισμένοι, νῦν δὲ δὲν σώζονται ἀπετερόντες ἐκ τῶν στεγῶν καὶ καμπύλων ἐντομῶν, αἵτινες διακρινόμεναι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐνεγκόν ποτε τὰ σώματα τῶν ἱχθύων.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ ξιφιδίου ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ παράστασις σχεδὸν ὅμοίως, πλὴν ὅτι τοῦ μὲν πρώτου θηρίου ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐστραμμένη κατ' ἐνώπιον ἡμῶν καὶ παρέχει πως ὄψιν λέοντος, τὸ δὲ δεύτερον τρέχει ἐκ δεξ. πρὸς ἀριστερά. Πτηνὰ εἰκονίζονται ἀντὶ τριῶν τέσσαρα προϊόντα ἀνὰ δύο. "Ετι τὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα εἶναι ἀφθονώτερον ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὴν εἰκόνα. Οἱ δὲ ἰχθύες εἶναι πάντες ὅμοιοι. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ζωηροτέρα τῆς πρώτης, ἀλλὰ χειρονος διατηρήσεως.

Περὶ ἀμφοτέρων τῶν παραστάσεων ῥητέον, ὅτι ἡ μὲν θαλασσαὶ μετὰ τῶν ἰχθύων παρίσταται ὡς ἐν βαθυτέρῳ δαπέδῳ, ἐν ἑξωτέρῳ δὲ τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνά, καὶ ἐν ἑξωτάτῳ ἦτοι πρώτῳ εἰς τὴν ὄψιν τὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα. Καὶ τὰ θηρία μὲν εἶναι πεποιημένα ἐκ χρυσοῦ, πλὴν τῶν δύο τῶν πρὸς τῷ ἀκρῷ τῶν ἐλασμάτων, ὃν δὲ μὲν κορμὸς ἐξ ἡλέκτρου, τὸ δὲ περίγραμμα τοῦ σώματος καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν μέρει καὶ οἱ πόδες διλόχηροι ἐκ χρυσοῦ. Τῶν δὲ πτηνῶν ἀλλα μὲν πεποιηνται ἐξ ἡλέκτρου, ἔκτος μόνον τοῦ ῥάμφους ἢ καὶ τῶν ποδῶν ὅντων ἐκ χρυσοῦ, ἀλλα δὲ τὸ μὲν σῶμα ἔχουσι χρυσοῦν, τὸν δὲ λαιμὸν καὶ τὰς πτέρυγας ἐξ ἡλέκτρου, τινὰ δὲ διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ῥάμφους πρὸς δήλωσιν ἵσως εἰδούς διαφόρου. Λί δὲ σταγόνες τοῦ ἐκ τῶν πληγῶν τῶν πτηνῶν ῥέοντος αἴματος δηλοῦνται ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἢ τῶν πτερύγων αὐτῶν διὰ μικρῶν ἐντομῶν πεπληρωμένων δι' ἐλαχίστου φλοιοῦ χρυσοῦ. Λύτη ἢ διὰ χρυσοῦ ἐπὶ τῶν ἐκ λευκοτέρου μετάλλου πεποιημένων πτερύγων δήλωσις τῶν σταγόνων τοῦ αἵματος ἐνθυμίζει τὰ παρ' Όμηρῷ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως λεγόμενα περὶ τῆς γῆς ἀρούρης:

ἡ δὲ μελαίνετ' ὅπισθεν, ἀρηρομένη δὲ ἐφκει
χρυσείη περ ἐοῦσα.

Διέτι καὶ ἔκει ὁ τεγνίτης ἐμβαλὼν μέταλλα διαφόρου

χροιᾶς διέκρινε τὰς αὐλακας τοῦ ἀρότρου ἀπὸ τοῦ μὴ ἡ-
ροτριωμένου ἔτι ἐδάφους, διπερ ἥν ἔχ χρυσοῦ. Τὰ ἀνθοειδῆ
κοσμήματα τὸν μὲν κορμὸν καὶ τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλ-
λα ἔχουσι χρυσοῦς, τὰς δὲ καλυκας ἐξ ἡλέκτρου, ἀλλ' δ'
χρυσὸς τῶν κλάδων ἐρυθρότερος· ἐκ τοιούτου δὲ εἰναι πε-
ποιημένοι καὶ οἱ πόδες τῶν πτηνῶν. Ἡ δὲ θάλασσα καὶ οἱ
ίχθυς ἐξ ἡλέκτρου, ἀλλὰ τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης εἰναι
λευκότερον τοῦ τῶν ίχθύων.

Τὸ ἐπὶ τοῦ ξιφιδίου τούτου ἐπικαθήμενον στρῶμα τῆς
κατιώσεως ἦν σκληρότατον, δένεν καὶ ἡ καθαρσὶς ἀργὰ
προβαίνουσα διεκόπη ἔνεκα ἀλλων ἀσχολιῶν καὶ τῶν μι-
κρῶν ἀλπίδων, ἀς παρεῖχεν ἐν ἀρχῇ· ἐπαναληρθεῖσα δύμως
μικρὸν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τεύχους ἀνέδειξε
τὸ ξιφίδιον ἀπροσδοκήτως ἐπίσης λαμπρόν· διητος δὲ ἥδη
συντετελεσμένου τοῦ πίνακος δὲν ἥτο δυνατὸν ν' ἀπεικονί-
σθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν. "Οθεν παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην
εἰς τῶν προσεχῶν τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ *Mittheilungen*
τῆς Γερμ. Σχολῆς, ὅπου δημοσιεύθησονται αἱ εἰκόνες τοῦ
τε παρόντος καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 περιγραφομένου ξιφίδιου.

4. (Γ'). Ξίφος δίστομον ὑπ' ἀριθ. 598 τῆς συλλογῆς,
τεθρικούσμενον εἰς τρία τεμάχια καὶ κολοβὸν τὴν λαβήν, μή-
κους 0,78 καὶ πλάτους 0,045.

Τοῦτο φέρει κατὰ μῆκος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν
δύο σειρὰς τετραπόδων ζώων ἐν κινήσει ἀπὸ τῆς λαβῆς πρὸς
τὴν ἀκωκήν, ἀνὰ δέκα ἁκατέρωθεν τῆς ἐν τῷ μέσῳ σχημα-
τιζομένης ράχεως· παρίστανται δηλονότι ἐν δλῷ τεσσαρά-
κοντα δροιόμορφα ζῶα, πλὴν τοῦ ἀναστήματος αὐτῶν
ὅπερ ἐλαττοῦται καθ' ὃσον πλησιάζουσι πρὸς τὴν ἀκω-
κήν, καὶ τρέχουσι δρομαίως μετ' ἀκατασχέτου τάσεως πρὸς
τὰ ἐμπρός. Καὶ τὸ μὲν μέγιστον μετρεῖ 0,09, τὸ δὲ ἐλα-
χιστον 0,04, τὰ πρῶτα δύμως τὰ πρὸς τῇ λαβῇ τοῦ ξιφίου
δ τεχνίτης ἐποίησεν δρατὰ μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ πρόσθιον
μέρος. Εἰναι δὲ ἱπποι, φάνεται, τὰ ζῶα ταῦτα, καίπερ
μὴ ἔχοντα ἀλλο χαρακτηριστικὸν τοῦ ἱππου ή τὴν χαίτην

καὶ τὴν οὔραν, διότι ἡ κεφαλὴ μᾶλλον τῇ τοῦ προθάτου δμοιαίζει, ἡ δὲ ράχης ἔξογκοῦται οὐ κατὰ ζήπον. Ἐν τούτοις τὸ περιγραμμα τοῦ σώματος τῶν ζώων εἶναι ἔξαστος ἐναργὲς καὶ ἡ ἔξεργασσία λεπτὴ καὶ ἐπιμεμελημένη, ἐνάμιλλος δὲ τῆς τῶν ἀναγλύπτων ἐλεφαντίνων πλακῶν τῶν ἐκ τῶν τάφων Σπάτα. Τὰ δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ξίφους κατὰ τὸ ήμισυ πεποιημένα ζῶα ἡ ἐπεκαλύπτοντο ἀρχικῶς ὑπὸ χρυσοῦ πετάλου περιβάλλοντος ὀλόκληρον τὸ ξίφος κατ' ἐκεῖνο μόνον τὸ μέρος ὃς ἐν τισιν ἀλλοις ξίφεσι τῆς συλλογῆς συμβαίνει, ἢ ἡ ξυλίνη λαβὴ ἐποίει αὐτὰ ἀφανῆ, ὡς ἀνωτέρω εἴπον. Ἐκ τῶν συνεχόντων τὴν λαβῆν ἥλων σώζονται δύο, ἀλλ' ἀκόσμητοι, καθόσον διετέλουν ἀφανεῖς.

Ἐν τῷ πίνακι ἀπεδόθη μόνον τὸ τρίτον περίπου τοῦ δλου, δυστυχῶς δὲ ἡ λιθογραφικὴ εἰκὼν δὲν ἀπέδωκε πιστὰ τὸ πρώτον σχεδίασμα ἐν ταῖς λεπτομερείαις μάλιστα τῶν κεφαλῶν καὶ ἀφίσταται τοῦ πρωτοτύπου κατὰ τε τὴν καθαρότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν ἐν τῇ κινήσει ἐλευθερίαν τῶν ζώων.

5. (Δ). Εἴρος δίστομον ὑπ' ἀριθ. 652 τῆς συλλογῆς (*), ἀκέραιον πλῆν τοῦ ήμισεος ξνω μέρους τῆς λαβῆς, μήκους 0,43 καὶ πλάτους 0,08.

Τοῦτο φέρει ἐπὶ ράχεως ἐπιπέδου, σχηματιζομένης ἐν τῷ μέσῳ κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος ἐκατέρωθεν, ἔκτυπα τέσσαρα τετράποδα ζῶα πτηνοκέφαλα καὶ πτερωτά, τρέχοντα ἡ ιπτάμενα ἀπὸ τῆς λαβῆς πρὸς τὴν ἀκωνὴν μὲ τὰς πτέρυγας ἀναπεπταμένας καὶ τοὺς πόδας δριζοντίως τεταμένους. Τοικύτης μορφῆς τέρας, γρύψ, ὑπάρχει ἐν τῇ συλλογῇ καὶ ἐκ χρυσοῦ αὐτοτελῶς εἰργασμένος ὡς κόσμημα, δ ὑπ' ἀριθ. 272 ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κ. Schliemann ἀπεικονισμένος. Τὰ ζῶα ὅντα δμοιδμορφα καὶ σχη-

(*) Ταῦτὸν τῷ ὑπ' ἀριθ. 466 ἀπεικονισμένῳ ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ κ. Δρ. Schliemann.

ματιστικῶς πεποιημένα, διατεθειμένα δὲ συμμετρικῶς καὶ ἀνευ σχέσεως τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἄλλο χρησιμεύουσιν ἀπλῶς πρὸς κόσμον τοῦ ξίφους. Ἐκ δὲ τῶν συνεχόντων τὴν λαβὴν ἡλῶν σώζονται τέσσαρες, ἐπικεκαλυμμένοι ἐκατέρωθεν δι' ἀργυροῦ πετάλου καὶ καθιστῶντες οὕτω τὸ ξίφος τοῦτο ἀργυρόνηλον.

Ἐν τῷ πίνακι ἀπεδόθη μικρὸν μόνον μέρος μὲν τοῦ γρύπα.

6. Ξίφος δίστομον ὑπ' ἀριθ. 1865 τῆς συλλογῆς τεθραυσμένον εἰς τέσσαρα τεμάχια ἀνευ λαβῆς καὶ ἀκωκῆς, μήκους 0,79 καὶ πλάτους 0,06, δικτηρήσεως δὲ κακῆς.

Τοῦτο φέρει ὡς τὸ προηγούμενον γρύπα, πλὴν διαφέροντας μικρὸν ὡς ἔχοντας τὸν λαιμὸν ὑψωμένον καὶ τὴν κεφαλὴν μᾶλλον ἀετώδη. Εἶναι δὲ τὰ ζῶα ἔκτυπα, ὅπως καὶ ἐν τῷ 3, κατὰ μῆκος τοῦ ἐλάσματος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν συμμετρικῶς δικτεθειμένα εἰς δύο σειράς, ἢτοι ἀνὰ μίαν ἔκατέρωθεν τῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλευρᾶς σχηματιζομένης ὀξείας ῥάχεως, καὶ ἀριθμοῦνται πλέον τῶν τεσσαράκοντα ἐν ὅλῳ. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ αὐτὴ τῇ τοῦ προηγουμένου.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων ξιφῶν 4, 5 καὶ 6 ἀνάγλυπτα ζῶα δὲν ἔσχεν ποτὲ ἐπικεκαλυμμένα διὰ χρυσοῦ.

7. (Ε). Ξιφίδιον δίστομον ὑπ' ἀριθ. 659 τῆς συλλογῆς, τεθραυσμένον εἰς δύο καὶ κολοθόν τὴν λαβὴν καὶ τὴν ἀκήνη, μήκους 0,225 καὶ πλάτους 0,045.

Τοῦτο φέρει ἀπλῶς ἀντὶ ἔκτυπων παραστάσεων ἐλασμα χρυσοῦν μήκους 0,23 καὶ πλάτους 0,03 πάχους δὲ 0,001 ἐγκεκολημένον κατὰ μῆκος ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, κεκομιημένον δὲ διὰ συμπλέγματος ἐγκεχρηγμένων σπειρῶν, πληροῦντος πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν μέχρι τοῦ ἀκρου, ὅπου αἱ βαθμηδόν σμικρούμεναι σπεῖραι καταλήγουσιν. Ἐνέχουσι δὲ αἱ σπεῖραι ἐν τῷ κέντρῳ ἀστερίσκους μέχρι τοῦ ἡμίσεος περίπου τοῦ μήκους τοῦ ἐλάσματος, κατὰ τὸ λοιπὸν ὅμως ἔνεκκ τῆς στενότητος τοῦ χώρου στεροῦνται

ἀστερίσκων. Ή τοιαύτη διὰ σπειρῶν ἢ κύκλων συνδεομένων δι' ἐφαπτομένων γραμμῶν διακόσμησις εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τοῖς μυκηναῖοις εὑρήμασι, μεταξὺ τῶν ὁποίων νῦν τὸ προκείμενον ξιφίδιον κατέστη ἐν τῶν εὐαρεστοτάτων εἰς ὅψιν ἀντικειμένων, μαρτυροῦν καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἄλλοις περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει Μυκηνῶν ταφέντων ἀνδρῶν. Παρομοίως δὲ κεκοσμημένον εἶναι καὶ ἔτερον ξιφίδιον τῆς συλλογῆς τὸ ὑπ' ἀριθ. Τ. Δ. 1951, ἀλλ' ἐκεῖ τὸ σύμπλεγμα τῶν σπειρῶν εἶναι ἀπλῷς ἔκτυπον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ ξιφίδιου. Όμοια δὲ περίπου διακόσμησις διὰ σπειρῶν ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν μαρμαρίνην πλάκα τοῦ ὁροφώματος ἐν τῷ θαλάμῳ τοῦ ἐν Ὁρχομενῷ Μινυείου θησαυροῦ (Journal of Hell. Stud. pl. XII καὶ XIII).

8. Ξιφίδιον διστομον ὑπ' ἀριθ. 8 τῆς συλλογῆς κολοβῶν κατὰ τὸ ἥμισυ κάτω μέρος, μήκους 0,115 καὶ πλάτους 0,04.

Τοῦτο φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐγκεκολλημένον κατὰ τὸν τρόπον τῶν 1, 2 καὶ 3, χωριστὸν ἐλασματορειχάλκινον πάχους 0,001, ἐφ' οὐ δὲ τεχνίτης ἐνήρμοσε σχηματιστικὰ ἀνθοειδῆ κοσμήματα διατεθειμένα λοξῶς κατὰ ἀντιθέτους διευθύνσεις καὶ συμμετρικῶς κατὰ μῆκος τοῦ ἐλασματος. Τῶν ἀνθέων τρύτων, ὃν νῦν σώζονται ἕξ δλόκληρα, ἢ μὲν κάλυξ τεποίηται ἕξ ἡλέκτρου, δὲ μίσχοις ἕξ ἀργύρου λισσώς, τὰ δὲ ὑπερέχοντα μικρὰ καὶ λεπτοφύη πέταλα ἐκ χρυσοῦ, μὴ σωζόμενα ὅμως παντοῦ. Ή λαβὴ ἀύτοῦ ἐλλείπει, σώζεται δὲ χρυσοῦν περίβλημα αὐτῆς ἐκ δύο μερῶν συγκείμενον μήκους 0,10 μὲ ἔκτυπον διακόσμησιν ἐκ πολλῶν σχημάτων ὅμοιών πρὸς τὰ ἐν τῷ ἐλασματικῷ.

Η δικτήρησις τῶν προκειμένων ξιφῶν, ἦτοι τοῦ κυρίου σώματος αὐτῶν, δέν εἶναι καλὴ πλὴν τοῦ 5, ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἑτέρα τῶν πλευρῶν ἐπαθε πολύ, χειρον δὲ πάντων δικτήρειται τὸ 6.

Τοιαῦτα ἐν συντόμῳ εἰναι τὰ ἐκ τῶν ξιφῶν τῆς μυκηναίας συλλογής μέχρι τοῦδε ἀμείψαντα τὸν πρὸς κάθαρσιν αὐτῶν κόπον, ἐπιχειρηθέντα καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἡδύνατο ἵσως νέον τι νὰ προέλθῃ εἰς φᾶς ἄγον ἡμᾶς εἰς κρίσιν ἀσφαλεστέραν περὶ τῆς ἡλικίας τῶν μυκηναίων εὐρημάτων. Καὶ ἡ ἐλπὶς μὲν αὕτη ἐψεύσθη, ἀλλ' ἔκτὸς τοῦ πλουτισμοῦ τῆς συλλογῆς, νῦν τὰ ξίφη ταῦτα ἴδιᾳ συμβάλλουσιν εἰς ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν χρυσοκολλητικὴν καὶ τὴν μεταλλουργίαν ἐν γένει ἔξαιρέτου ίκανότητος τῶν τεχνιτῶν ἐν τοῖς παναρχαίοις ἐκείνοις χρόνοις, καθ' οὓς, ἔκτὸς τῆς ἀμέμπτου κατεργασίας τοῦ χαλκοῦ καὶ τῆς ἐπιτηδειοτάτης χρήσεως τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ πρὸς κατασκευὴν παντοδαπῶν σκευῶν καὶ μικροτεχνημάτων, βλέπομεν καὶ τὴν ἔγκακυστικὴν μὴ ἀγνοούμενην. Διότι τὸ στιλπνὸν καὶ μέλαν ἐκεῖνο στρῶμα, διπερ πληροῦ τὰ κενὰ ἐν τοῖς ζωοφόροις ἐλάσμασι καὶ διπερ ἐφάνη ἔχον μεταλλικὴν ὑπόστασιν κατὰ τὴν δοκιμασίαν ἦν ἀνέφερον ἐν τόμῳ Θ'., δὲν ἡδύνατο ἡ διὰ πυρώσεως νὰ στερεοποιηθῇ κατὰ τὴν λεγομένην ἔγκακυστικήν. Χάρις δὲ εἰς τὸ ἔγκακυστον καὶ τὰ ἐμβεβλημένα ζῷδια διετηρήθησαν τὰ ἐλάσματα ἀλώβητα ὑπὸ τῆς κατιώσεως κατὰ τὴν φαινομένην ἐπιφάνειαν αὐτῶν, ἐνῷ ἡ ἀντίθετος, ἥτοι ἡ προσκειμένη τῷ σώματι τῶν ξιφῶν, δὲν ἔμεινεν ἀπρόσβλητος, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐν τῷ ξιφιδίῳ 2. Εὐφύταν δὲ δημιουργικὴν καὶ σπουδὴν τῆς φύσεως ἐλέγχονται οἱ τεχνῖται ἔχοντες οὐ σμικράν. Καὶ ναὶ μὲν τὰ ἐπὶ τῶν ξιφῶν ζῷδια εἰναι ἐσχηματισμένα μᾶλλον ὡς κοσμήματα, ἡ δὲ ἀπομίμησις τῆς φύσεως εἰναι ἀτελῆς, ἀλλ' οὐχ ἡττον ἐν τοῖς ξιφιδίοις 1 καὶ 3 ἔχομεν ὑπ' ὅψιν συθέσεις μὴ στερούμενας κινήσεως καὶ ζωῆς, τὴν δὲ ἐκ τῆς συμμετρικῆς διαθέσεως τῶν μορφῶν καὶ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς κινήσεως αὐτῶν προερχομένην μονοτονίαν βλέπομεν μετριαζομένην διὰ τῆς ἐπιτετηδευμένης ποικιλίας τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ ἔξεικονίσεως διαφόρων ζώων καὶ στοιχείων τῆς φύσεως.

Έκτος τοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κοπεγχάγης (*), εὑρέθη μένου ὄρειχαλκίνου ξύφους ἐκ τῆς νήσου Θήρας (**), διπέρ κοσμεῖται διὰ χρυσῶν πελέκεων, δὲν ἔτυχε νὰ γνωρίσωμεν ἀλλὰ ξύφη κεκοσμημένα κατὰ μῆκος διὰ χρυσῶν παραστάσεων. Θώρακες καὶ περικεφαλαῖαι καὶ περικυνημῖδες ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ εὑρέθησαν μετ' ἑγκεχαραγμένων ἢ ἔκτυπων παραστάσεων καὶ κοσμημάτων, ἀλλὰ τοιχύτης τέχνης καὶ τοιούτου τρόπου ἔργασίας ως τὰ ἡμέτερα ὅπλα οὐδαμοῦ, ὃσον γνωρίζομεν, εὑρέθησαν. Παρ' Οὐρήφ δέ, εἰς δὲν εἰ περὶ τῶν μυκηναίων εὑρημάτων μέχρι τοῦδε γράψαντες ἐν πρώτοις ἀνέτρεξαν ἐπὶ ματαίῳ, ἵνα εὕρωσί τι σχετιζόμενον καὶ διαφωτίζον μετά τινος βεβαιότητος τὴν καταγγώγην αὐτῶν, οὐδὲν ἀπαντῷ περὶ τοιχύτης τῶν ξύφων διακοσμήσεως. "Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ σχήματα καὶ τοὺς τύπους τῶν παραστάσεων, οὗτοι ἐλέγχονται φέροντες καθαρῶς χαρακτήρα ἀσιατικῆς τεχνοτροπίας. Καὶ ως ἡ κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς Εὔρωπην ἐκ τῆς Ἀσίας πάλιν μετενεχθεῖσα διαμασκηνουργία ἐξέπεσε πρὸ πολλοῦ τῆς συντηθείας, οὕτω καὶ τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων τεχνουργημάτων τὴν παρκγώγην δὲν εὑρίσκομεν πλέον καλλιεργουμένην ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τοῦ ἀκμαζοντος πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι ἢ μικρῷ Ἀσίᾳ, οὕτε δὲ δυναμέθη καὶ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὰ προκείμενα ἔργα τέχνης ἐπιδρασιν πνεύματος καὶ ἥθων Ἑλληνικῶν ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ τῶν κοσμημάτων καὶ τῶν συνθέσεων.

'Ἐν Ἀθήναις, τὴν 15 Δεκεμβρίου 1881.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Σ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

(*) Pra steen—og Bronzealderen κτλ. 6πδ J. Worsaae. Kjøbenhavn 1880.

(**) Ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αιγαίου Πελάγους ξύφη καὶ τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀργ. Ἐπαρίστας δρειχθλινα βραχία καὶ ἀπλᾶ ξύφη ὁμοιόδοντα πρός τὰ τῶν Μυκηνῶν μόνον κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν τῶν ήλων διάθεσιν.

